

Nr 140.

Av herrar **Viklund** och **Åkerström**, angående ändrade grunder för statsbidrag till skolbyggnader.

Enligt kungl. kungörelse nr 45 år 1936 samt senare nr 431 år 1940 och 398 år 1943 utgår statsbidrag till skoldistriktens kostnader för uppförande av nya undervisningslokaler under förutsättning att Kungl. Maj:t lämnat tillstånd till byggnadsförslagets utförande samt därvid fastställt den högsta kostnadssumma, varå statsbidrag må beräknas. Byggnadsbidraget beräknas på ett belopp (bidragsunderlaget), som motsvarar de styrkta kostnaderna för bidragsberättigade byggnadsarbeten, i den mån dessa kostnader icke överstiga den fastställda högsta kostnadssumman och utgår med tre fjärdedelar av bidragsunderlaget, därest detta överstiger 5 000 kronor, samt eljest med hälften av bidragsunderlaget. Därest bidraget överstiger 2 500 kronor fördelas det med lika belopp på tjugofem år men utanordnas eljest på en gång.

När statsmakterna på detta sätt beredde möjligheter för skoldistriktet att erhålla statsbidrag till uppförande av undervisningslokaler, ansågs detta skäligt med hänsyn till att folkskoleväsendet är att räkna till de statliga samhällsuppgifterna och kommunernas ekonomiska belastning för lokalbehovets tillgodoseende därför borde lättas. Härjämte var väl också syftet, att dessa statsbidragsmöjligheter skulle bli en hjälp för ekonomiskt svaga och skatte-tyngda kommuner att förbättra sina skollokaler. Beträffande de ekonomiskt tryckta kommunerna kan man emellertid knappast säga, att detta goda syfte blivit uppnått. Orsaken till att statsmakternas åtgärder härutinnan icke kommit att motsvara förväntningarna beror på utformningen av gällande bidragsgrunder, som dels åstadkommer att bidragsvärdet får en minskad ekonomisk verkan för skoldistriktet och dels inte tillåter någon gradering med hänsyn tagen till kommunernas olika ekonomiska ställning och förutsättningar. Mest vanligt är det att skoldistriktet upptaga lån för sina skolbyggnadsändamål. Enligt företagna utredningar är det nära nog alla kommuner, som upptaga amorteringslån, när nya skollokaler anskaffas. Det statsbidrag, som genomgående beviljas, uppgår oavsett kommunens ekonomiska förhållanden till 75 procent av den godkända byggnadskostnaden. Men på grund av att detta bidrag utbetalas under loppet av 25 år kan det i realiteten ej överstiga 50 procent av byggnadskostnaden. Då nu kommunerna vanligen uppta lån, motsvarande hela byggnadskostnaden, betyder det att statsbidraget vid ett normalt ränteläge motsvarar ungefär skoldistriktets räntekostnader för upptaget skolbyggnadslån. Mest vanligt är det ju

också, att kommuner upptaga lån hos statliga inrättningar såsom pensionsanstalten, postsparbanken m. fl. statliga institutioner. Statens bidrag för skolbyggnader motsvarar sålunda ungefär kommunernas räntekostnader för hos statliga organ upptagna skolbyggnadslån.

Då sedan någon gradering efter kommunernas olika ekonomiska ställning med hänsyn till skatteunderlag, skattetyngd m. m. icke medgives, är det uppenbart, att bidragsmöjligheterna i nuvarande utformning icke kunna utgöra någon effektiv hjälp, när det gäller för fattiga kommuner att med nybyggnader ersätta bristfälliga lokaler. Om man beräknar, att en landsbygdsskola av gängse typ i uppförande drager en kostnad av exempelvis 200 000 kronor, kan belastningen härför per skattekrona bli synnerligen ojämn bland kommunerna. Även om exemplet väljes inom ett allmänt skattetyngt län, kan en sådan byggnadskostnad i en kommun motsvara endast några 10-tal ören per skattekrona, då den däremot i en annan kommun kan belasta varje skattekrona med flera 10-tal kronor. Följden härav har också blivit, att ekonomiskt svagt ställda kommuner med nuvarande statsbidragsbestämmelser icke orka med att hålla undervisningslokalerna på en nöjaktig standard. Därför kan det nog också antagas, att det är de mera ekonomiskt gynnsamt ställda skoldistrikten, som huvudsakligen äro i stånd att kunna tillgodogöra sig huvudparten av årligen anvisade bidragsbelopp.

Vid ett flertal tillfällen ha dessa statsbidragsbestämmelser varit föremål för statliga organs behandling och genomgående har man därvid funnit dem otillfredsställande. Särskilt är det den långa utbetalningsperioden för statsbidraget, som ansetts vålla besvärligheter. Sålunda framhöllo folkskolans besparingssakkunniga, att det mest ändamålsenliga vore, om hela bidragsbeloppet — då avvägt till 50 procent av godkända byggnadskostnaderna — utbetalades, så snart byggnaderna voro färdiga och vid avsyning godkända. De sakkunniga anförde en utförlig motivering för att detta skulle ur kommunernas synpunkt innebära en mera tillfredsställande ordning, särskilt då för de mindre ekonomiskt bärkraftiga skoldistrikten. Skolöverstyrelsen delade också de sakkunnigas mening härutinnan och framhöll, att det för kommunerna skulle innebära en stor lättnad, därest de erhöle hela det beviljade bidraget på en gång vid byggnadernas godkännande i stället för att som nu en uppdelning sker på 25 år. I anslutning till ett av skolöverstyrelsen avgivet förslag till ändring av bidragskungörelsen framhöll också riksräkenskapsverket, att den föreskrivna utbetalningsperioden syntes lång och att därför en förkortning av denna period ur flera synpunkter vore önskvärd.

Kommunalskatteberedningen, som också tagit upp denna fråga till behandling, ansåg i sitt år 1943 avgivna betänkande att ifrågavarande byggnadsbidrag borde utbetalas omedelbart vid byggnadernas färdigställande, detta för att stödet till skoldistrikten skulle bli effektivare. Skatteberedningen

framhöll vidare, att emedan skoldistriktens belastas mycket ojämnt av på dem vilande proportionellt lika andelar i byggnadskostnaderna, det därför i första hand borde övervägas, om ej staten helt skulle påtaga sig dessa kostnader. Kan emellertid fullt statsbidrag till beräknade kostnader för skolbyggnader ej utgå, ansåg beredningen det angeläget, att det för skoldistriktens del åstadkommes en *rättvis och jämn belastning* på grund av deras skyldighet att tillhandahålla undervisningslokaler. Det framstår som önskvärt, sade beredningen, att bidragen avvägas med hänsyn till skoldistriktens objektiva förutsättningar för att anskaffa behövliga lokaler till en någorlunda normal kostnad per invånare. Även statsrevisorerna ha vid tvenne tillfällen haft denna fråga under behandling, och i sin 1944 avgivna berättelse framhålla de önskvärdenheten av att frågan om sättet för utbetalning av här ifrågakommande statsbidrag löses fristående och utan avbidan på ett slutligt ställningstagande till kommunalskatteberedningens förslag.

På samtliga håll, där man haft anledning taga befattning med denna fråga, har den samstämmiga meningen gjorts gällande, att nuvarande bestämmelser på detta område äro otillfredsställande och att en ändring av desamma är trängande nödvändig.

I praktiken ha bestämmelserna ej heller helt kunnat tillämpas. I ett antal fall har nämligen Kungl. Maj:t efter framställning från skolöverstyrelsen för riksdagen framlagt förslag om att vissa skoldistrikt, som av ekonomiska skäl ej mäktat att på ett tillfredsställande sätt ordna sitt lokalbehov, skulle på en gång erhålla föreskrivet statsbidrag vid byggnadernas färdigställande. Utan ett sådant medgivande skulle dessa skoldistrikt ha varit utestängda från möjligheten att avhjälpa de värsta bristerna på undervisningslokaler-
nas område.

Oaktat man på alla håll sålunda ansett dessa statsbidragsbestämmelser mycket otillfredsställande har man emellertid låtit dem kvarstå oförändrade. Under dessa år med stora krav på statskassan har man nämligen icke velat förorda en omedelbar engångsutbetalning av bidraget liksom ej heller en gradering av bidraget efter skoldistriktens olika ekonomiska bärkraft, emedan detta skulle från början medföra ökade utgifter för statsverket.

Det torde emellertid vara ofrånkomligt, att en ändring av här berörda bidragsgrunder måste företagas så fort det statsfinansiella läget gör detta möjligt. Med hänsyn till det intresse statsmakterna ha att bevaka även på folkundervisningens område kan det inte vara försvarligt att barnen, därför att de äro blivande medborgare i en fattig kommun, skola vara hänvisade till skollokaler, som ej fylla de enklaste krav i sanitärt och pedagogiskt hänseende. Den otillfredsställande ordning, som medför att en ekonomiskt svag kommun ej skall ha möjlighet att komma i åtnjutande av statsmakterna anvisade hjälpåtgärder på detta område, bör ej kvarstå. Det är där-

för nödvändigt att statsmakterna skyndsamt företa en översyn av här berörda bidragsbestämmelser och med ledning av hittills gjorda erfarenheter fastställa bidragsgrunder, efter vilka ekonomiskt svaga skoldistrikt bli i stånd att nöjaktigt avhjälpa bristerna på undervisningslokalernas område. Hur det bäst skall kunna ske torde endast en ingående utredning med ledning av gjorda erfarenheter kunna angiva. Med hänsyn till de svårigheter detta problem vållar på många håll kan en lösning av frågan ej uppskjutas till en tidpunkt, då mera omfattande skatteutjämningsförslag eventuellt komma att realiseras. I avvaktan på denna utredning bör riksdagen lämpligen överlämna åt Kungl. Maj:t att i trängande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen lämna föreskrivet statsbidrag i form av engångsbelopp till kommuner, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter ej förmå att lösa sina lokalfrågor. Att sådana ekonomiskt ömmande bidragsärenden skola som nu från fall till fall underställas riksdagens prövning medför en bundenhet, som måste vålla de berörda skoldistriktens en osäkerhet och ärendenas behandling en tidsutdräkt, som ur såväl myndigheternas som kommunernas synpunkt har avsevärda olägenheter.

Med hänvisning till vad sålunda anförts vilja vi hemställa,

att riksdagen vid behandlingen av åttonde huvudtiteln, punkt 176, rörande Folkskolor m. m.: Bidrag till byggnadsarbeten måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om översyn samt sådan ändring av gällande grunder för statsbidrag till skolbyggnader att ekonomiskt svaga skoldistrikt beredas ett mera effektivt statligt stöd än hittills vid uppförande av skollokaler samt

att i avvaktan på resultatet av en utredning av denna fråga riksdagen måtte överlämna åt Kungl. Maj:t att i ömmande fall och efter förslag av skolöverstyrelsen bevilja nu stadgat statsbidrag i form av *engångsbelopp* till skoldistrikt, som på grund av ringa ekonomisk bärkraft och andra omständigheter icke förmå att uppföra nödiga undervisningslokaler med hjälp av bidrag efter nu föreskrivna grunder.

Stockholm den 20 januari 1945.

K. G. Viklund.

E. Oskar Åkerström.
